

РЕЦЕНЗИЯ

по конкурса за заемане на академичната длъжност *професор* по специалност 2.1. Филология, научна специалност Български език (българска лексикология и лексикография), обявен в ДВ, бр. 62 от 29 юли 2014г., с кандидат Сия Борисова Колковска, д-р, доц. в Института за български език към БАН
Рецензент: Мария Ганчева Попова, чл.-кор. д.ф.н. проф. в ИБЕ

На конкурса за *професор* доц. д-р Сия Колковска се явява с внушителна по обем, съдържателност и многостранност научна продукция.

Списъкът с публикациите ѝ съдържа 95 пункта плюс раздел с 5 пункта за електронни езикови ресурси. От тях за рецензиране е представила 65 публикации плюс раздел с 5 пункта за електронни езикови ресурси. Те са: 1 монография, 4 тома от РБЕ, 1 неологичен речник, 1 двуезичен речник, 5 студии, 38 статии, 1 отпечатани тезиси, 1 библиография, 5 рецензии, 8 съставителство и редакторство, 5 участия в създаване на електронни езикови ресурси. От тях 39 са в съавторство, което е разграничено или личи личният принос на кандидатката. 13 са публикувани в чужбина.

Доц. д-р С. Колковска е участвала в 5 проекта на ИБЕ; в 7 международни проекта на ИБЕ; в 3 проекта, финансирани от ФНИ; в 2 международни проекта с външно финансиране.

Ръководителка е на 2 проекта (1 на ИБЕ и 1 международен проект на ИБЕ).

От началото на научната си кариера е участвала в 34 научни форума, от които 13 международни в чужбина, 9 национални с международно участие. В съавторство са 20 доклада.

Написала е 2 рецензии и 2 становища по процедури за научни степени.

Член е на 2 редакционни колегии (1 в чужбина).

Преподавателска дейност – 15 лекции и упражнения в Софийския университет (2010 – 2011 г.).

Доц. д-р С. Колковска има силно и забележимо присъствие в научния живот у нас и в чужбина.

Научното творчество на кандидатката се отличава с: ярка актуалност; теоретико-емпирична значимост и силна приложна насоченост.

- Актуалността се проявява в две направления: от една страна, в подбора на най-съвременните и в голямата си част неразработени теми или нерешени проблеми (срв. с проблемите на неологията и терминологията); от друга страна, в търсенето и намирането на най-ефективните методики и технологии за лингвистични изследвания и

приложни дейности (срв. напр. електронизацията на лексикографските ресурси и автоматичната обработка на информацията).

- Теоретико-емпиричната значимост се състои в предложените теории и теоретични обяснения за лингвистични явления, обосновани от огромен емпиричен материал и конкретни задълбочени и многостранни анализи (срв. напр. разработката за интеграцията на неологизмите; модела за търсене на термини по определени специфични изрази).

- Силната приложна насоченост се вижда както в използването на резултатите от теоретичните изследвания в лексикографската практика и в терминологичните дейности, така и в съставителската работа на редица речници, а също така и на лексикографски корпуси и други електронни ресурси.

Научните приноси, постижения и полезни резултати за езикознанието в трудовете на кандидатката са многобройни. Но поради разбираемото ограничение тук ще отбележа само най-общите в обобщен и много съкратен вид.

I. Приноси за общата неология.

1. Като се установяват езиковите тенденции, които протичат в неологията, тяхната сложна взаимовръзка и взаимодействие, се открива още един вътрешноезиков фактор за появата на нови значения, а именно стремежът за балансиране на семантичните и структурните отношения, който води до съотносителност между членовете на словообразователните гнезда (срв. №1, 10, 14, 24, 44).

2. Разгледана е антиномната двойка тенденции към интернационализация и национализация, както и тенденцията към интелектуализация, като в границите на всяка една от тях е направена много синтезирана, но обстойна и пълна откъм изведени особености типология на съответните явления (срв. № 1, 11, 45).

3. Въвежда се теоретичният модел за интеграцията на интернационализмите в езиковата система. Така за пръв път е поставен и решен въпросът за интеграцията на неологизмите, разгледан като по-висок етап в приобщаването на новообразуванията в езика, което се отнася както за лексикалните, така и за семантичните иновации. Анализирани са следните му прояви:

- Включване на лексикалните неологизми в словообразователните процеси.

- Включване на думи с ново значение в словообразователните процеси.

- Участие на лексикалните неологизми и семантичните неологизми в семантичната деривация.

Също за пръв път са установени и вътрешноезиковите фактори, подпомагащи интеграцията на неологизмите, каквито са: появата на антоними на даден неологизъм; развитие на значения на членовете на словообразователното гнездо, съотносителни на основното значение на новата дума в него (срв. №1, 16, 24, 36, 51).

II. Приноси за българската неология.

1. Посочените в точ. I. теоретични приноси са доказани чрез задълбочени изследвания върху неологизми в българския език. По такъв начин са предложени обстойни и многоаспектни типологии (срв. напр. на лексикалните неологизми, възникнали от чужди инициални абривиатури и такива с първи съставки е- и м-) на семантичната неологизация, като са засегнати всички части на речта (срв. № 1, 10, 14, 31, 42, 44, 47).

2. Установени са езиковите тенденции, които протичат в неологията, тяхната сложна взаимовръзка и взаимодействие.

3. В границите на всяка една от тенденциите към интернационализация, национализация и интелектуализация е направена много синтезирана, но обстойна и пълна откъм изведени особености, типология на съответните явления.

- Класификацията на интернационализмите обхваща: същински лексикални интернационализми; при поликомпонентните интернационализми: същински и хибридни; имплицитни поликомпонентни интернационализми; семантични интернационализми. Важен момент в разпределението на интернационализмите е по функционални сфери: терминологични системи – компютърни и информационни технологии и електроника; икономика, политика, спорт, популярна музика, а също и нова битова лексика (съвместно с доц. д-р Д. Благоева).

- За пръв път са отбелязани някои нови семантични модели, какъвто е напр. метафоричният модел ‘название на устройство с название на качество на човек, свързано с неговия интелект, възприятия, психика или поведение’ (срв. *дружелюбен към потребителя*).

- Установени са проявите на тенденцията към национализация в българската неология и са описани синтезирано, но обстойно. Такива са напр. следните: създаване на нови думи и многословни единици с помощта на домашни езикови средства; адаптиране на интернационализмите на различни езикови равнища (фонетично, графично, морфологично, словообразователно); интеграция на лексикалните интернационализми, свързана с по-дълбокото им

приобщаване към българския език чрез влиянието, което оказват върху него чрез включването си в словообразователните и номинационните процеси.

- Изведени и описани са проявите на тенденцията към интелектуализация на българската лексикална неология – създаването на голям брой нови термини, които формират нови терминологични системи или участват в разширяването и обновяването на други; масово навлизане на термини в говорната практика; детерминологизация, при която термини получават нови преносни значения, с които преминават към общоупотребимата лексика.

(Срв. № 1, 14, 24, 34, 37, 42, 47).

4. Установено е действието на принципа за езикова икономия, което е характеризирано като активно и разгледано в такива процеси като абрeвиация, отсичане на думи, също при образуване на неологизми с първа съставка е- и м-. Показано е, че броят на образуваните чрез техните механизми нови думи нараства, а честотата им се увеличава. Направена е прогноза, че действието на този принцип може да доведе до по-значителни иновации в българския език (срв. № 1, 24, 29, 40).

5. Представени са концептосферите и принадлежащите към тях концепти, които са отразени от лексикалните и семантичните неологизми в българския език, като по този начин се показват фрагментите на съвременната действителност, които най-активно се концептуализират, тъй като са най-важни за съвременния българин. (При лексикалните неологизми: социум; икономика; компютри, информационни и комуникационни технологии; битова концептосфера; екология; спорт; популярна музика; култура, наркотици (съвместно с доц. д-р Д. Благоева). При семантичните неологизми: компютри, информационни и комуникационни технологии; социум; икономика; екология; човешко поведение и психика; наркотици, култура) (срв. № 1, 23 – съвместно с Д. Благоева, № 49).

6. За пръв път в българската неология се предлага типология на моделите за метафоризация и метонимизация като семантични начини за образуване на неологизми. Намерени са и нови модели. Същевременно са установени и най-продуктивните модели (срв. № 1, 10, 14, 41, 44, 47, 49).

7. Набляга се на когнитивните методи в българската неология, с чиято помощ, от една страна, се очертава този фрагмент от българската езикова картина на света, в който концептосферите и отнесените към тях концепти са отразени в новите значения и в новите думи в българския език; от друга страна – при разглеждането

на метафората като начин за формиране на нови значения в българския език. Същевременно са установени основните концепти и техните подсфери, които са източници на новите метафорични значения (срв. № 10, 14, 38, 44, 47, 49).

III. Приноси за лексикологията и семантиката.

1. Обстойно и задълбочено е изучена метафоризацията при признаковата лексика и въз основа на получените резултати са установени моделите ѝ при глаголите и прилагателните имена (срв. № 10, 41, 42, 44, 47).

2. Предлага се нова методика за моделиране на метафоричните значения на думите от признаковата лексика (срв. № 10, 41, 42, 44, 47).

3. Установяват се моделите за обогатяване на българската лексика чрез детерминологизация (срв. № 1, 37).

IV. Приноси за терминологията.

1. Намерени са редица нови факти в системността на взаимоотношението между общоупотребима и терминологична лексика:

- Явлението детерминологизация се разглежда като проява на интелектуализацията на езика.
- Представени са редица нови модели за образуването на нови значения в лексиката на българския книжовен език.
- Специално внимание е отделено на моделите за създаване на нови значения чрез метафоризация.
- Намерени са концептосферите като комуникативни и тематични области, в които детерминологизацията се наблюдава с най-голям брой случаи (срв. № 37, 1).

2. Установени са редица нови факти в системните отношения между отделните терминологични системи:

- Ретерминологизацията се разглежда и като начин за терминологична номинация, за което са приведени и редица конкретни номинационни модели, в които и областта източник, и областта цел са концепти с терминологично значение, но в различни предметни области.
- Намерени са някои причини от когнитивен характер за проявите на този вид номинация.
- За пръв път е установено, че по-голямата част от моделите на ретерминологизация чрез метафоричен пренос имат интернационален характер (срв. № 30 и 14).

V. Компютърна лингвистика – обработка на естествения език.

Показано е приложението на методика (разработена в предишни трудове на авторката, които не са представени за рецензиране) за автоматично разпознаване на понятийно-семантични отношения в електронни текстове. Доказана е нейната ефективност в различни области и възможността за приложението ѝ в лексикографската практика (срв. № 17).

VI. Приноси в областите корпусна лингвистика и корпусни методи в лексикографията и неографията.

Тук приносите са многобройни. Но всички публикации на кандидатката по тези теми са в съавторство, което е напълно обяснимо, тъй като това са трудоемки задачи, които изискват огромни усилия и не са по силите на един отделен учен и по принцип се изпълняват от големи колективи. (Освен това този факт е и свидетелство за уменията на авторката да работи успешно и в колектив.)

Поради тези причини ще посоча само няколко примера за приносите в тях.

Основният принос на всички публикации по тези теми е в обосноваването на необходимостта от въвеждането на електронни корпуси в лексикографската дейност, и по-специално в работата по многотомния академичен РБЕ.

Други приноси са:

- Определяне на изискванията, които трябва да изпълняват специализираните корпусите, за да намерят ефективно приложение в лексикографията.
- За първи път се изработва модел на корпус, предназначен за РБЕ – с неговия състав, равнища на обработка и софтуерни инструменти.
- Въз основа на собствения опит са изведени широките възможности за приложение на електронните корпуси в българската лексикография и неография.
- Представен са възможностите на Българския национален корпус за разнообразни приложения в научноприложната работа, предимно в лексикографията. И мн. др. (Срв. № 13, 15, 8, 19, 9, 35, 22, 21, 25, 26, 12, 32, 33, 46 и др.)

VI. Приноси за приложението на корпусните методи в лексикалните изследвания – в съавторство с доц. д-р Д. Благоева.

Чрез изследване главно на някои групи каузални глаголи в българския език се доказва, че семантичната прозодия (съчетателни особености) на глаголите е обусловена от прагматичния компонент

на лексикалното значение. Правят се ценни изводи и въз основа на тях – препоръки за отразяването ѝ в речниковото описание (срв. № 18, 27).

VII. Приноси за лексикографията.

1. За българската тълковна лексикография – авторство и редакторство в най-големия тълковен речник на българския език РБЕ (срв. № 2, 3, 4, 5).

874 станд. стр. в четири тома на РБЕ.

2. За българската неография – авторка е на 355 станд. стр. в най-големия български речник на новите думи, 2010 г. (срв. № 6).

3. За двуезичната лексикография – съставителка е на българската част от речниковите статии на б. Б, К, О, П (паваж – поразявам), С, Ф, Х в Oxford Soft Press English Minidictionary, 2013 (срв. № 7).

4. За компютърната лексикография – участие в разработването на концепция за уеббазирана лексикографска система LexIt (в съавторство с проф. д-р С. Коева и доц. д-р Д. Благоева) (срв. № 43).

VIII. Приноси в разработването на корпуси и лексикални ресурси за българския език (в съавторство).

1. Участие в изграждането и разширяването на най-големия и представителен корпус за българския език – Български национален корпус (вж. и № 25, 33, 46).

2. Участие в създаването на концепцията за Инфолекс и в разработването на ресурсите Лексикални бази данни със синонимия, Неологичен речник, Библиографска информация на система (вж. и № 39, 48).

3. Разработване на концепция за сайта Неолекс и съставяне на речникови статии за част от новите думи.

IX. Цитирания и позовавания – 423 цитата, от които 96 в чужбина (от тях 64 от чужди и 32 от български автори).

X. Други.

Ръководство на Секцията по българска лексикология и лексикография.

Награди: за т. 14. на РБЕ (2012 г.) – Книга на годината на ИБЕ; за монографията Българска лексикология и фразеология (колективна): награда на СУБ за високи научни постижения за 2014 г.

Заклучение. Още един път въз основа на направения преглед на научното ѝ творчество, а и върху многогодишните ми наблюдения над нейната научна дейност ще подчертая, че доц. д-р Сия Колковска се очертава като внушителна фигура на учен с множество значими приноси за науката и с огромна научно-приложна дейност, полезна и за културното издигане на българското общество.

С пълна убеденост и с удоволствие препоръчам на Научното жури и на Научния съвет на ИБЕ да присъди академичната длъжност *професор* на доц. д-р Сия Борисова Колковска. Така тя ще получи признанието, което заслужава, а ИБЕ – професор, с който да се гордее.

1 декември 2014г.

Рецензент:

(чл.-кор. проф. д.ф.н. Мария Попова)